

STICHTING *Ir. D.C. van Schaik*
BEHEER ONDERAARDSE KALKSTEENGROEVEN

Voorwoord door het bestuur

Beste Vrienden, mogelijk heeft u steunpilaar 20 nog niet helemaal uit en dan ontvangt u hierbij alweer nummer 21. Hoewel de beide steunpilaren elkaar snel zijn opgevolgd heeft dit toch geen negatief effect gehad op de omvang van deze steunpilaar. Er zijn weer een aantal zeer interessante bijdragen te lezen.

Vooraf van belang voor u is natuurlijk de uitnodiging voor de Groevedag 2011, u las er al over in het vorige nummer. **De Groevedag 2011 vindt plaats op zaterdag 17 september bij de Nieuwegroeve achter Huize St. Jozef te Cadier en Keer.** Meer over deze dag kunt u verderop in dit nummer lezen.

In dit nummer kunt u ook een bijdrage vinden van Ger Beckers, onze coördinator rondleidingen, over de vleermuizen. Ger weet er zeer veel van af. Zo veel zelfs dat het niet bij een bijdrage over de vleermuizen zal blijven. U kunt er in een volgend nummer meer van verwachten.

Kevin Amendt heeft een mooi stukje geschreven over de recent herontdekte groeve in het gebied Caestert, die ligt tussen de groeven Ternaaien-boven en Ternaaien-beneden en daarom de toepasselijke naam meegekregen heeft van Ternaaien-midden. Het herontdekken van zo'n groot stuk groeve is natuurlijk een droom voor iedere bergloper.

Vanwege de Groevedag in de Nieuwegroeve heeft Stefan Jerzykowski, die samen met Han Bochman deze groeve beheert, een fraai stukje geschreven over de Nieuwegroeve die dit jaar ook nog eens 100 jaar bestaat. De Groevedag is dan ook een mooie gelegenheid om deze eeuwling te bezichtigen en mocht u nog twijfelen of u kunt komen de 17de dan zal het stukje van Stefan u zeer zeker over de streep trekken.

Ten slotte heeft Luck Walschot, onze beheerder van groeve De Keel een zeer fraai boek geschreven over deze groeve. Tevens loopt er op dit moment in de bibliotheek van de gemeente Riemst een tentoonstelling rond groeve De Keel en dit boek. Er is daar onder andere een zeer fraaie maquette te zien van De Keel en verder talloze foto's en vondsten. Zeker een aanrader. Voor openingstijden kunt u kijken op <http://www.riemst.be/inwoners-info/bibliotheek/praktische-info/openingstijden>.

Ik wens u wederom veel leesplezier toe en hoop u allen te zien tijdens onze Groevedag op 17 september.

Wilfred Schoenmakers
Voorzitter.

Uitnodiging Groevedag 2011

Op zaterdag 17 september 2011 houden we onze jaarlijkse Groevedag voor de "Vrienden", vrijwilligers en sponsors, van de stichting Ir. D.C. van Schaik. De groevedag vindt dit jaar plaats bij de Nieuwegroeve achter huize St. Jozef in Cadier en Keer.

Volgens traditie zult u opgevangen worden bij de groeve met koffie/thee en vlaai. Daarna zal er een rondleiding volgen door de groeve en is er tijd om ontspannen bij te praten met andere "Vrienden", vrijwilligers, bestuursleden en sponsors.

Het programma ziet er als volgt uit:

14.30 – 15.00 uur: Ontvangst bij de ingang van de Nieuwegroeve

15.00 – 17.00 uur: Rondleiding.

17.00 uur: Einde groevedag 2011.

De Nieuwegroeve ligt achter Huize St. Jozef. Komende vanuit de richting Maastricht/Luik/Eindhoven neemt u de Kennedybrug/Kennedy-singel/Akersteenweg. U rijdt als maar rechtdoor via de Akersteenweg (N278) door Heer. U verlaat de bebouwde kom van Maastricht en rijdt verder over de Rijksweg. U passeert Hotel Restaurant In den Hoof aan u rechterkant. U blijft doorrijden. De Rijksweg maakt nu een behoorlijke bocht naar rechts. Nadat u deze bocht uitkomt, dient u de eerste

afslag naar rechts te nemen, de Trichterweg in. Bij de volgende T-splitsing naar links (denk aan de verkeersdrempels) en dan nog 90 meter de weg blijven volgen. Aan uw linkerhand is een parkeerplaats.

Komende vanuit de richting Valkenburg/Cadier en Keer rijdt u Cadier en Keer uit over de Rijksweg (N278) richting Heer/Maastricht. Even voorbij Caves Cadier en Keer slaat u af naar links de Trichterweg in. Dit is dus nog ruim voordat de Rijksweg een bocht naar links maakt. Bij de volgende T-splitsing naar links (denk aan de verkeersdrempels) en dan nog 90 meter de weg blijven volgen. Aan uw linkerhand is een parkeerplaats.

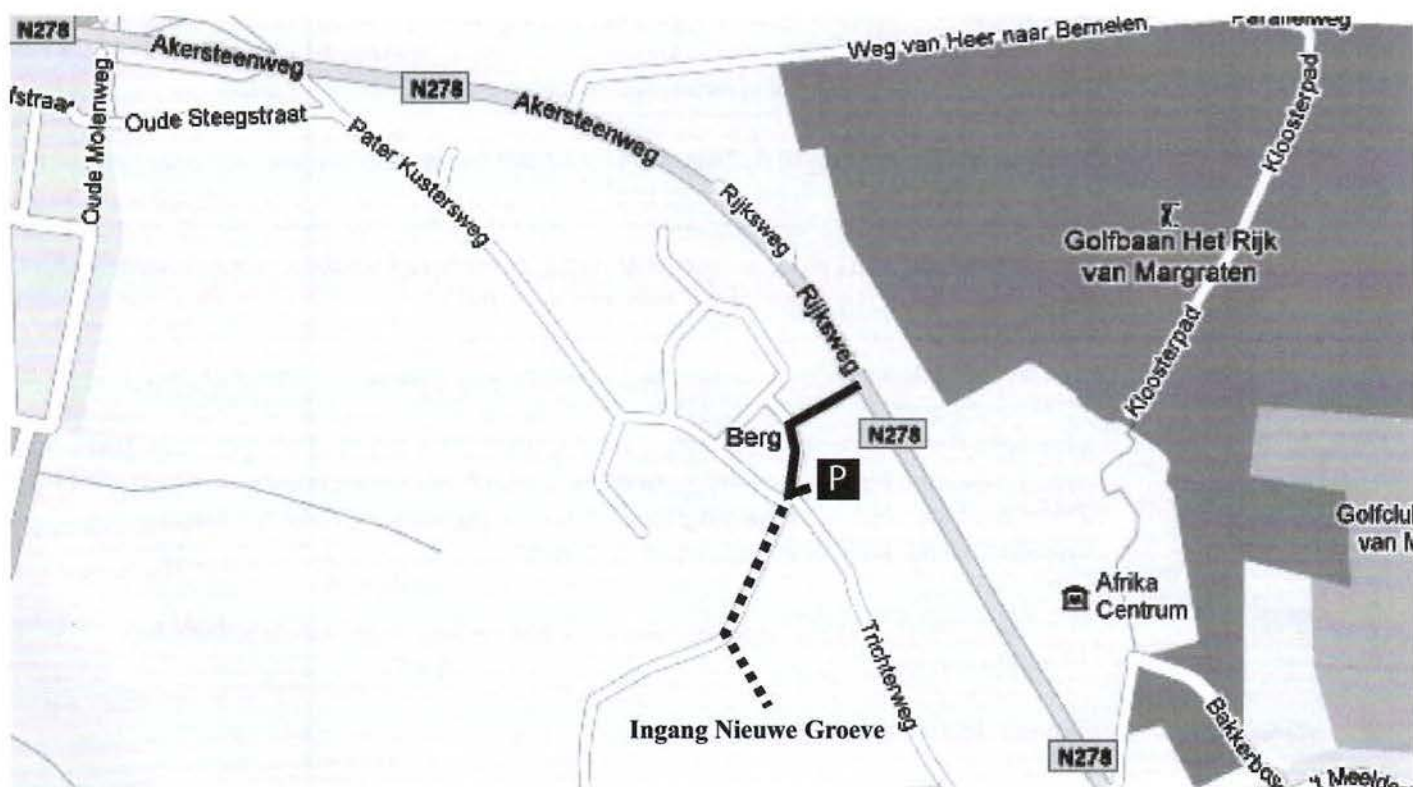
In verband met de organisatie willen we u vragen om u vooraf te willen aanmelden indien u aan deze Groevedag wilt deelnemen. Dit kan op de volgende manieren: Schriftelijk door middel van een briefje naar het secretariaat:

Postbus 2235, 6201 HA Maastricht.

Per e-mail: info@vanschaikstichting.nl

Wij hopen u tijdens de Groevedag te mogen verwelkomen.

Het bestuur.

Honderd Jaar Nieuwe Groeve Sint Joseph

De Nieuwe Groeve Sint Joseph, gelegen in het hellingbos achter Huize Sint Joseph aan de Pater Kustersweg te Maastricht, is een relatief jonge, middelgrote groeve die op een zeer regelmatige manier is aangelegd.

De groeve is ontgonnen in opdracht van geestelijken die zelf ook regelmatig tijd ondergronds doorbrachten. Ze maakten veel religieuze tekeningen en opschriften in de gangen en besteedden ook aandacht aan de werklieden. Zo zijn er veel opschriften te vinden die refereren aan het werk in de berg: "hulde aan de blokbrekers" en "hulde aan de blokkenrijders".

HET ONTSTAAN VAN DE GROEVE EN DE BOUWSTEENWINNING

Op 30 maart 1911 werd het gebied verkocht aan de paters van het Heilig Hart, die aan de voet van de berg een voogdijgesticht wilden realiseren.

Voor de bouw van Huize Sint Joseph had men kalkzandsteen in gedachten, geen vreemde keuze in een gebied zo rijk aan mergel als Zuid-Limburg. In de omgeving waren genoeg bestaande groeven te vinden waar men goede mergel kon breken, maar deze oudere gangenstelsels brachten ook problemen met zich mee.

In de meeste groeven hadden zich al instortingen voorgedaan of waren serieuze problemen met plafonds en pilaren aan het ontstaan. Deze stelsels waren kortom veel te gevaarlijk om mensen te laten werken. De enige berg die overbleef, was de Keerderberg. Maar ook deze groeve had zijn gevaren en de afstand naar de bouwplaats was eigenlijk te groot.

Er werd een oplossing in de directe omgeving gezocht door een nieuwe ontginning te openen. In overleg met de gemeentes Heer en Cadier werd voor de nieuwe locatie een gebied aangewezen tussen de Scharnder- en de Heerderberg. De ingang lag op het gebied van de gemeente Heer en de groeve zelf op het gebied van de gemeente Cadier (dit waren toen nog zelfstandige gemeentes). Na het nodige papierwerk werd in juni 1911 dan eindelijk begonnen met de ontginning van een nieuwe groeve.

Voor een geschikte mergellaag en een goede plafonddikte moest men een stuk de helling in. Hiervoor werd eerst een weg aangelegd. Deze holle weg is tegenwoordig nog steeds de toegangsweg naar de groeve, maar van de oorspronkelijke ingang is nu niets meer te zien.

Het originele ingangsgebied is namelijk in de jaren

dertig afgegraven ten behoeve van losse mergel. Dit werd verkocht aan kalkovens als grondstof voor het produceren van cement. Deze oude dagbouwgroeve is nu verweerd en overgroeid, in de hellingen zijn nog overal restanten van oude gangen en pilaren zichtbaar. Dit maakt het ingangsgebied tot een zeer mooi en speciaal stukje bos.

Na het betreden van de groeve komt men vrijwel direct in een restant van een oudere groeve terecht. Dit moet voor de werklieden een verrassing geweest zijn. Vanuit deze oude grote ruimte vertrekt de hoofdgang. Het grootste deel van de groeve is in ongeveer vier jaar tijd ontgonnen, wat vrij snel is. Het eerste halfjaar is voornamelijk aan de hoofdgang gewerkt, daarna konden de zijgangen uitgebroken worden.

Niets ging verloren, zelfs het breekpuin en de losse mergel werden afgevoerd, gebruikt en wat overbleef verkocht. Dit weten we aan de hand van de vele gedateerde opschriften in de uithoeken van de groeve.

DE GROEVE ALS SCHUILPLAATS

In het tweede decennium van de 20ste eeuw deed de groeve voor het eerst dienst als schuilplaats, voornamelijk voor Belgen die het conflict in eigen land moesten ontvluchten. Er zijn dan ook veel opschriften en tekeningen uit de tijd van de Eerste Wereldoorlog.

De vrede tussen de twee wereldoorlogen duurde niet lang en al snel moest de Nieuwe Groeve opnieuw in gereedheid gebracht worden als schuilkelder. Voor het gebruik als schuilplaats was het noodzakelijk om ook een nooduitgang te hebben. Deze uitgang moest uitkomen in de grote kuil naast de Nieuwe Groeve in het bos. In 1939 heeft Ir. D.C. van Schaik metingen verricht zodat de blokbrekers in de juiste richting konden werken. Aan deze gang heeft men tot ongeveer mei 1940 gewerkt.

Aan het begin van de oorlog zijn ook nog twee luchtsluizen aangebracht voorzien van zware deuren om mensen die daar schuilden te beschermen tegen een mogelijke aanval met gifgas. Van de deuren zijn nog steeds restanten zichtbaar. Aan het begin van de oorlog schuilden bewoners van Huize Sint Joseph en mensen uit de omgeving daar regelmatig; later ook de Hitlerjugend en hun leiders die op Huize Sint Joseph gestationeerd waren. De groeve was dan ook helemaal ingericht voor evacuatie met verlichting en een EHBO-kamer. Er was zelfs een kapel, die regelmatig gebruikt werd.

ANDERE FUNCTIES VAN DE GROEVE

Na de oorlog werd de groeve gebruikt door militairen die oefenden in Zuid-Limburg en later werden uitgezonden naar Nederlands-Indië. Deze militairen hebben ook veel opschriften achtergelaten. Voor militair-

re oefeningen is de groeve tot in de jaren zeventig gebruikt.

In de jaren vijftig is nog geprobeerd om champignons te kweken in de groeve, maar dit project is nooit helemaal van de grond gekomen. Meer dan een proefveldje is er niet gemaakt.

In 1984 werd de groeve in beheer genomen door het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg als vleermuisreservaat; niet veel later is het stelsel overgegaan naar de Van Schaik Stichting. Er overwinteren elk jaar gemiddeld 90 vleermuizen, waarvan een aantal bedreigde soorten zoals de Ingekorven en de Franjestaart vleermuis.

De Nieuwe Groeve Sint Joseph heeft in haar honderdjarig bestaan al veel meegemaakt en veel functies gekend. Ze heeft in het verleden aan tientallen mensen werk verschaft en biedt tegenwoordig ruimte aan onderzoek en berglopen. Al met al een groeve die een bezoek waard is!

S.J.A. Jerzykowski

Bronnen:

Br. Jeroen en fr. Husson: De grotten van de Heerderberg, 1941 (bewerking P. Jennekens 1999)

P.F.M. Drummen en J.G. van Rijsselt: De nieuwe berg, 1991

SOK-mededelingen nr. 7 en 8

Chiroptera handvleugeligen deel I

Wanneer wij leden vragen om een stukje te schrijven voor de steunpilaar krijgen we alleen maar enthousiaste reacties en vaak meer dan waar we om vroegen. Sommigen leveren genoeg materiaal aan om in boekvorm uit te brengen. Zo vroeg ik Ger Beckers een stukje te schrijven over vleermuizen en hij kwam op de proppen met een deel I... Vol verwachting kijken wij dan ook uit naar deel II (en deel III ?). Met gepaste trots presenteren wij dan ook :

Logo zoogdierverseniging jaar van de vleermuis 2011

Mij werd gevraagd om een artikeltje te schrijven over vleermuizen. Tja, en dan begin je na te denken hoe je daar gestalte aan kan geven; kies je voor het opsommen van soorten en de gegevens van wintertellingen om dan vervolgens te verzenden

in cijfers of kies je voor het verwoorden van de beleving als waarnemer van deze vliegende zoogdieren. Behalve het feit dat ze vliegen hebben ze niets gemeen met vogels en dat ze tot de zoogdieren behoren is hun enige gelijkenis met muizen. Ik wil de lezer laten delen in de grote aaibaarheidsfactor van vleermuizen. De onderwerpen in de steunpilaar hebben vanaf het begin onderwerpen aangereikt die uiteraard aan de onderaardse kalksteengroeven gerelateerd zijn. Men mag aannemen dat meeste lezers van dit blad op zijn tijd vleermuizen ontmoeten ondergronds en op zomeravonden rondom de woning. Wanneer je dan net als ik tijdens de jaarlijks terugkerende wintertellingen steeds meer vragen krijgt over deze overwinterende dieren dan kan het niet uitblijven dat je onderzoeksmomenten zich over het gehele jaar bezighouden om antwoorden te hel-

pen vinden op de vele vragen die er zijn op dit gebied. Tijdens het geven van lezingen wil het grote publiek graag plaatjes zien van grote exemplaren zoals de Kalong vliegende hond maar helaas komt deze soort niet voor in onze regio. Zelf wil ik graag de hier voorkomende soorten bestuderen. 19 jaar geleden heb ik mij aangesloten bij de zoogdierwerkgroep van het natuurhistorisch genootschap limburg. Toen had ik nog niet het besef dat vleermuizen veel van mijn vrije tijd gingen opeisen. ook een jaarlijks terugkerend ritueel is het samen met Belgische (zowel Vlaamse als Waalse) groepen verzamelen van gegevens, actief in de "grotten". Kennis vergaren doe je niet alleen door het aanhoren van sterke verhalen hoe het vroeger allemaal was, je kiest ervoor om zelf te gaan onderzoeken, je te verdiepen in de wetenschappelijke uitgaven over dit onderwerp. De vereniging voor zoogdieren geeft op dit gebied goede cursussen voor vrijwilligers en personen die hier beroepsmatig mee bezig zijn.

Het mag ook vermeld worden dat het hanteren van vleermuizen is vastgelegd aan allerlei voorschriften en regelingen. Zo is het verplicht om preventief ingeënt te zijn met rabiës. Dit hanteren komt alleen voor na de winterslaap periode. Nederlandse gemeenten hebben in hun ambtenarenarsenaal een persoon die met regelgeving vleermuizen bekend is. Wanneer burgers een melding aan de gemeente doorgeven dient deze ambtenaar te handelen en zorg te dragen

Vale vleermuis fotoopnamen van schrijver artikel

voor afhandeling van deze melding. Om deze mensen bij te staan kan er een beroep worden gedaan op vrijwilligers die deel uitmaken van een netwerk dat opgezet is door het IKL te Roermond. Zo word ik vaker betrokken bij meldingen in het netnummer 043.

Dit houdt in dat door burgers vragen worden gesteld over gevonden dieren en eventueel hulp geboden wordt bij de verzorging van deze dieren. Meldingen variëren van een vleermuis die pardoos in een slaap-

kamer is gevlogen en zijn weg naar buiten niet kan vinden tot het aantreffen van groepen (delen van kraamkolonies) in spouwmuren, in en op zolders, niet alleen bij oudere woningen maar ook bij nieuwbouw. Kerkzolders en grote zolderruimten boven grote woningen worden bezocht om soorten vast te stellen en in overleg met eigenaars worden afspraken gemaakt over het in stand houden van ruimten en wegkruipmogelijkheden voor deze bedreigde dieren. Het is niet altijd kommer en kwel; bij het nagaan van meldingen zijn de bewoners vaak enthousiast over de aanwezigheid van deze insecten etende diertjes. Ook zijn er adressen bezocht waar de bewoners pas na meerdere jaren van bewoning van een pand per toeval ontdekken (door een verdwaald exemplaar) dat men onderdak verschaft aan vleermuizen.

Bij het tellen van deze groepen, met behulp van bat-detector en bewoners, lopen de aantallen uiteen van 40 tot ruim 120 exemplaren, die meestal kort blijven. Sinds drie jaren heb ik contact met de DHWC Dutch Health en Wildlife Center van de faculteit diegeneeskunde Utrecht. Wanneer een recentelijk overleden leermuis wordt aangetroffen maak ik hiervan melding en het betreffende diertje word per koerier opgehaald om er sectie op te laten verrichten. Het is namelijk van belang om de doodsoorzaak vast te stellen. In het kader van de volksgezondheid worden de dieren ook bacteriologisch onderzocht.

Ger Beckers
Moesdaal 65
6228 HX Maastricht

Veldwaarneming zal de titel zijn van deel II met beschrijvingen van de soorten en de wetenswaardigheden, met bronvermeldingen.

Over Groeve De Keel

Sinds de Jaren 75 van de vorige eeuw kwam ik regelmatig in en rond het dorpje Kanne voor zowel de rust, een Belgisch biertje, alsook voor de ondergrondse gangenstelsels.

De Keel was één van mijn favoriete plaatsen, vooral in de zomer vanwege het `zwembad` dat voor de ingang lag en waar de lokale jeugd vele uren doorbracht. Op de foto van Jo Pantekoek is het uitgebaggerde `zwembad` met kraakhelder water nog te zien.

Mijn interesse in De Keel groeide bij elk nieuw bezoek, telkens `ontdekte` ik andere ontginningssystemen, sommigen hadden veel overeenkomsten met die van langs de Geul, anderen weer met die van Zonneberg maar ook met Caestert en het Avergat,

zo ben ik eigenlijk de wanden en pilaren gaan `lezen` en vergelijken. Een van de technieken die wel erg afweek van wat er in Kanne gebruikelijk was, is de als `Sibbermethode` bekende wijze van blokbreken in grote stoelen. Zelfs de namen van Sibbenaren en blokbrekers uit Geulhem stonden op de wand van dit werk in De Keel. Jarenlang zijn niet alleen ontginningssystemen in het Mergelland met elkaar vergeleken maar ook de sporen van slagen, stoten, zagen, kappen, springen, nabewerking, roofofbouw, roetplekken en wat nog meer, op plafonds, pilaren, wanden en de vloer. Uiteindelijk heeft dat geresulteerd in het artikel `Wat slecht is valt kapot` dat in 1997 in SOK mededelingen nr. 27 is gepubliceerd.

Links voor de ingang van De Keel het zwembad dat tot begin 80 met kraakhelder koud grondwater was gevuld.

Foto J.Pantekoek

De Keel bleef en is voor mij het meest bijzonder want je vindt er bijna alle ontginningstechnieken die in de loop van de eeuwen in de grensoverschrijdende regio werden toegepast. Naarmate je meer mensen uit de omgeving bij hun familienaam leert kennen, krijgen ook de namen van hun voorouders die op de wanden van De Keel staan meer `ziel`, soms krijg je ook verhalen en anekdotes van die personen te horen en gaan ze bijna een eigen leven leiden. Via steeds meer contacten kwam informatie binnen; over welke persoon waar had gewoond, waarom hij is gestopt met het kweken van champignons, enz. Ook in de archieven is nog een schat aan gegevens gevonden. Onvoorstelbaar veel verzamelde gegevens over gewoon maar een naam op de wand ergens in een groeve, te veel om zomaar in de kast te leggen, en dan ontstaat het plan tot publicatie.

Rudi Dortangs bood hierbij spontaan zijn medewerking aan met een artikel over zijn onderzoek naar het mechanisch ontginnen van blokken binnen De Keel als `bijlage 1`. Jens Koster, die als laatste jaar student aan de Hogeschool voor Geologie en Paleontologie te Aken, De Keel als studieobject

Div werken afsluiten. Het gat waar de stalen poort komt wordt voorbereidt

bezoekt, stelde zijn niet gepubliceerde eindexamen scriptie als geologische bijdrage ter beschikking. `bijlage 2`

Uiteindelijk werden al die gegevens en bijlagen gebundeld in een boek genaamd "Over Groeve De Keel". Een boven- en ondergrondse geschiedenis van een kalksteengroeve en haar omgeving.

Een Geschiedenis over het gehucht De Keel dat ten bate van de aanleg van het Albertkanaal werd afgegraven en de eronder gelegen Belgisch-Nederlandse groeve De Keel, die toen pas aan zijn volle ontginning begon. Vele authentieke foto's en akten van de bewoners van De Keel, ter beschikking gesteld door Marcel Bastiaens, geven een tijdsbeeld weer van de periode vóór 1936.

In de publicatie wordt met veel oog voor leuke en interessante details verteld over bijvoorbeeld de verschillende delen van de groeve en hun eigenaren, het dierenleven, de bewoners boven de groeve, het gebruik van de groeve als kalkleverancier en als kweekruimte voor champignons, maar ook als schuilplaats tijdens oorlogen, maar bijvoorbeeld ook

Dunne pilaar. Het onderste gedeelte is monolithisch, het bovenste gedeelte is bijgebouwd met jaartallen vanaf 1863.

Foto A.Haan

Mengels. Nagenoeg de gehele Kuil Mengels is nagebroken.

Foto B.Beckers

*Niv 1. Vanuit niveau 1 altijd berg op naar andere niveau's.
Foto B.Beckers*

De vondst van groeve Ternaaien Midden

De lezer van dit blad zal niet raar opkijken van het feit dat Zuid-Limburg vele onderaardse mergelgroeven telt. Eenieder kan zich voorstellen, dat in de loop der tijd een aantal groeve(gedeelten) onbegaanbaar en in de vergetelheid zijn geraakt. Door instorting of het dichtstromen van ingangen kunnen namelijk intacte gangen onbereikbaar worden. Het zal niemand verbazen dat het een verrassing is dergelijke vergeten gangen wederom terug te vinden. Zo een situatie deed zich voor in het voorjaar van 2009. Toen ontdekte Kevin Amendt, Thierry Giesen, Boy Kluyt en Roger Magnee een intact groevegedeelte van een verloren gewaand gangenstelsel.

Locatie

De betreffende groeve ligt net over de Belgische grens, in een gedeelte van de Sint Pietersberg bekend onder de naam het plateau van Caestert. In dit gebied bevinden zich drie grote gangenstelsels; groeve Ternaaien Beneden, groeve Ternaaien Boven en de Caestertgroeve. Het onlangs ontdekte gangenstelsel maakte ooit onderdeel uit van Ternaaien Boven. Door

voor illegale houseparty's, en het huidige gebruik als natuurreservaat voor hoofdzakelijk vleermuizen. Dit alles is rijkelijk geïllustreerd met kaarten, tekeningen en met foto's die door enthousiaste grotliefhebbers zijn gemaakt.

Aldo Haan en Bert Beckers gingen meermaals in De Keel op zoek naar juist dat detail of met net die speciale belichting om er een schitterend plaatje van te maken en Joep Orbons bewerkte een deel van de topokaarten. Het Huis voor de Kunsten Limburg zorgde voor de eindredactie.

Het boek is te koop voor 29,95 euro (excl. verzendkosten) en is te bestellen bij sow@home.nl of rechtstreeks bij Walschot.Luck@telenet.be

Groeve De Keel is met 6.5 km ganglengte een van de grotere onderaardse kalksteengroeven, gelegen aan het Albertkanaal op de grens van Maastricht en Riemst. De bij het Huis voor de Kunsten Limburg aangesloten Stichting Ondergrondse Werken heeft hier jarenlang onderzoek verricht naar onder andere de ontstaansgeschiedenis, de diverse methoden voor het winnen van mergel en de functies van de groeve door de tijd heen. Hoofdauteur is Luck Walschot, voorzitter van Stichting Ondergrondse Werken. Verder is er een gratis te bezoeken expositie in de bibliotheek van Riemst.

een instortingsgordel werd het gescheiden van de rest en afgesloten van de buitenwereld. Niemand wist meer van het bestaan ervan. Wel bestond het vermoeden dat de groeve Ternaaien Boven ooit groter was geweest. Aanwijzingen hiervoor waren de ligging van de instortingsgordel in combinatie met de werkrichting, de verzakkingen aan de oppervlakte en restanten van pilaren in de helling die duidde op voormalige ingangen. Mede door de vele verzakkingen werd dit groevegedeelte als verloren beschouwd. Des te groter was de vreugde toen bleek dat daar nog intacte gangen aanwezig waren, groeve Ternaaien Midden.

De vondst en het onderzoek

De toegang tot Ternaaien Midden werd verschaft in de buurt van de huidige hoofdingang van groeve Ternaaien Boven. Met een aanwijzing van Jacquo Silvertant werd een klein gat gegraven en al snel was het mogelijk om via een kleine opening een onderaardse kamer te betreden. Het betrof niet meer dan een instortingsgewelf. Deze ruimte was reeds eind jaren 90 betreden door Jacquo Silvertant en Hub Geurts, echter zij verrichte

Foto Roger Magnee

toentertijd geen verder onderzoek. In 2009 werd deze krappe ruimte dus wederom geopend en verder onderzocht. Het plafond en de vloer liep schuin af en onderin het instortingsgewelf waren gereedschapssporen zichtbaar, hetgeen zou duiden op een onderaardse gang! Het bleek een intact plafond te zijn en door de ingestroomde aarde ietwat te verplaatsen werd zelfs een intacte gang zichtbaar. Er werd ruimte vrij gemaakt om onder het intacte plafond door te kruipen. Deze aangetroffen gang bleek echter na een aantal meter versperd door een leeggestroomde aardpijp. Maar... we hadden toch al één tot dan toe onbekende gang gevonden! Al snel viel het oog op een smalle doorgang over de aardpijp. Wat achter de aardpijp werd aangetroffen overtrof alle verwachtingen; ruime en hoge gangen van een onbekend gangenstelsel, dat uiteindelijk een oppervlakte van 125 x 130 m bleek te beslaan!

Het is een droom van vele berglopers en groeveonderzoekers om een dergelijke vondst mee te maken. Na de vreugde kwam echter bezinning; wat moeten we hiermee doen? Het was al snel duidelijk, dat er met deze vondst zorgvuldig moest worden omgegaan. Een groeve in dergelijke ongeschonden staat wordt niet snel meer aangetroffen. Voordat er veel bezoek zou plaats vinden moest er dus worden gezocht naar bodemvondsten, maar vooral het fotograferen was van belang. Omwille van het onderzoek, de verstoring van het landschap en van eventuele dieren door bezoekersstromen, werd afgesproken dat de vondst vooralsnog stil zou worden gehouden. Op een gegeven moment werd enkel het Institute Europa Subterranea (IES) op de hoogte gesteld. Het IES had op hetzelfde moment vergunning van de grondeigenaar voor een mijnbouwarcheologische inventarisatie van de oppervlakterelicten van de mergelwinning te Caestert. De grondeigenaar (het Waalse gewest) werd uiteraard op de hoogte gebracht van de ontdekking van Ternaaien Midden. Zij verleende toestemming voor het betreden van het gangenstelsel en het uitvoeren van onderzoek. Ook zij zagen het belang in van het stilhouden van de vondst totdat het onderzoek was afgerond.

Foto Roger Magnee

De grootste uitdaging was wel het opmeten van de groeve voor het maken van de plattegrond. De vele modderinstromingen maakte dit werk niet gemakkelijk. Daarnaast kon de groeve enkel 's nachts worden geopend. Het betreft namelijk een van de drukst bezochte berglopers gebieden én de gemaakte ingang lag nogal in het zicht. In december 2010 werd de vondst openbaar gemaakt in het kader van de presentatie van het boek 'Caestert, een mijnbouwarcheologische erfgoed-site'. Na zo'n anderhalf jaar kon er eindelijk openlijk worden gesproken over de vondst en het uitgevoerde onderzoek.

Het afsluiten

Vanwege het tijdelijk stilhouden van de vondst en vanwege de veiligheid werd het toegangsgat na elk bezoek grondig dichtgemaakt. Ook na het bekend maken van de groeve bleef de toegang gesloten, mede naar wens van het Waalse gewest. Spoedig werd de locatie van de toegang ontdekt. Alhoewel de eerste bezoekers de toegang nog netjes afsloten na hun bezoek vond dit naarmate de bezoekersaantallen stegen niet meer plaats. Het merendeel van de bezoekers waren gelukkig nette berglopers die de groeve in oorspronkelijke staat achterlieten. Maar zoals altijd zijn er ook bezoekers bij, die het de normaalste zaak van de wereld vinden om afval achter te laten en dergelijke.

Hoe dan ook, na het bekend maken van de ontdekking heeft het Waalse gewest als eigenaar van de groeve de toegang na enkele weken gesloten. Met een graafmachine werd de om het toegangsgat liggende grond verwijderd en grote brokken harde natuursteen namen de plaats in en diende als barrière voor het wederom open graven van het toegangsgat. De barrière heeft een half jaar stand gehouden, inmiddels is de groeve wederom via andere wegen toegankelijk gemaakt.

Het verdwijnen

De meeste verbindingen en toegangen tot het gangenstelsel moeten reeds honderden jaren geleden door instortingen geblokkeerd zijn. Tot in de 19de eeuw

Foto Roger Magnee

heeft de groeve wel nog op meerdere plaatsen open gelegen. Enkele opschriften met jaartallen herinneren aan sporadisch bezoek dat toentertijd plaatsvond. Bory de Saint-Vincent tekende op zijn kaart van de Sint-Pietersberg uit 1821 nog een vijftal ingangen. Alles duidt erop dat begin 1900 de groeve geheel gesloten was. In de jaren 30 is er echter weer een toegang ontstaan. De nabijgelegen dagbouwafgraving heeft gangen aangesneden en aldaar staan opschriften daterende uit de jaren 30. Deze dagbouwgroeve zou naar verluid in exploitatie zijn geweest in de jaren '20 en/of '30 van de vorige eeuw. Het lijkt er echter op, dat die bezoekers

T.M. afgesloten Foto J. Silvertant

toen niet verder zijn gegaan dan het toenmalige ingangsgebied. Het was immers toentertijd een van de velen toegangen tot de onderaardse gangenstelsel van de Sint Pietersberg. Menigeen had geen idee van de verbindingen tussen de gangenstelsels en de verschillende ingangen. Vandaar dat zo een groeve of ingang alweer snel in de vergetelheid raakt. Kort na het aanbrengen van het jongste jaartal moet de ingang versperd zijn geraakt (eind jaren 30), waarna de situatie tot de ontdekking in 2009 niet meer veranderde.

Foto Roger Magnee

Het landschap

De ontdekte groeve heeft een zeer gevarieerd en authentiek landschap. Meest kenmerkend zijn grote ruimten met doorkijk in lange hoge gangen. Anderzijds heeft de groeve veel smalle, hoge kronkelige gangen, deels opgevuld met modderinstromingen. De modderinstroom via aardpijpen of instortingen zijn bijna overal aanwezig. Aan de oost-, noord- en westzijde van de groeve ontstonden de modderinstromingen als gevolg van instortingen. Deze blokkeren de doorgang naar de groeve Ternaaien Boven en naar de voormalige ingangen van het stelsel. In het midden van de groeve zorgde een centrale instorting voor veel modderinstroom. Veel instortingen moeten reeds lang geleden hebben plaatsgehad. Zo ontstond bij het voortdrijven van een gang een doorbraak met een reeds ingestorte gang. Maar ook werden, nadat de modderinstromingen plaatsvonden, nog de vloeren uitgediept voor het verkrijgen van losse mergel (in de laag met vuurstenen). Net als in Ternaaien Boven zijn ook in Midden slechts weinig opschriften aangebracht op de wanden. De reden hiervoor is dat de wanden vooral zijn gekapt en dus niet zo uitnodigen voor het schrijven als gezaagde wanden. Uit de tijd van de ontginning werden plafondtekens en enkele ingekraste symbolen en tellingen aangetroffen. Daarnaast staan er enkele opschriften van bezoekers uit de 19de eeuw en uit de jaren 30.

Ontginning

De ontginning van groeve Ternaaien Midden staat in directe relatie met groeve Ternaaien Boven. De ontginningshistorie van beide kan nog niet gezamenlijk worden bestudeerd door het ontbreken van een correcte plattegrond van groeve Ternaaien Boven. Momenteel wordt gewerkt aan het opnieuw opmeten van groeve Ternaaien Boven, zodat toekomstig onderzoek in groeve Ternaaien Boven/Midden gedetailleerder kan worden uitgevoerd. Ook wordt dan de precieze ligging van Ternaaien Boven en Midden ten opzichte van elkaar duidelijk.

Het gedeelte Ternaaien Midden bestaat (qua ontginning) uit twee separate groeven. Tijdens het voortdrijven van de gangen hebben deze elkaar geraakt, waardoor het nu een geheel vormt. Het zuidelijk deel werd ontgonnen vanuit het uiteinde van de latere dagbouwgroeve 'de verloren vallei' en het noordelijk deel behoort tot de ontginningen van Ternaaien Boven.

Een groot deel van Ternaaien Midden behoort tot de oudste mergelgroeven van de Sint Pietersberg. Er werd namelijk gewerkt met een zogenaamde primitieve methode. In de Caestertgroeve werd op vergelijkbare wijze gewerkt. Door het ontginningsonderzoek aldaar bleek dat de gangen ontgonnen met de primitieve werkmethode dateren uit de 13de en 14de eeuw.

Ten slotte

Vondsten zoals deze verloren groeve zijn vrij zeldzaam, maar niet uniek en er bestaat een goede kans dat er in de toekomst nog meer van deze verloren stelsels onder het plateau van Caestert of elders in het mergelland zullen worden aangetroffen.

Ternaaien Midden is een praktijkvoorbeeld van hoe een oude groeve in de vergetelheid raakt. Daarnaast laat het zien welke sporen aan de oppervlakte en in nabij gelegen groeven wijzen op de aanwezigheid van dit soort verdwenen gangenstelsels. In het geval van de groeve Ternaaien Midden gaven een aantal aspecten aanleiding om het bestaan ervan te vermoeden. Allereerst waren er de pilaarrestanten in de helling van het bos. Ook verzakkingen aan de oppervlakte en tenslotte de werkriching in Ternaaien Boven wezen er op, dat er nog gangen moesten bestaan die waren verdwenen. Alhoewel het meer waarschijnlijk leek dat die gangen volledig door instorting verloren waren gegaan, bleek het gangenstelsel dat uiteindelijk werd aangetroffen een oppervlakte van 125 x 130 meter te beslaan. Dit overtrof alle verwachtingen!

Kevin Amendt

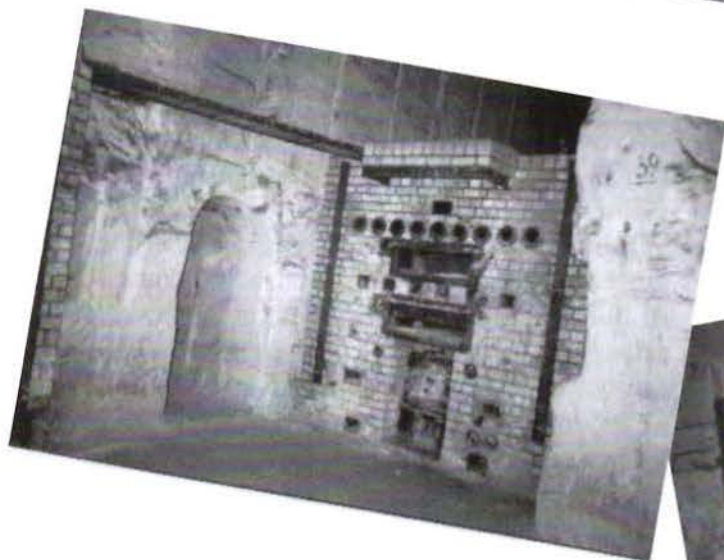
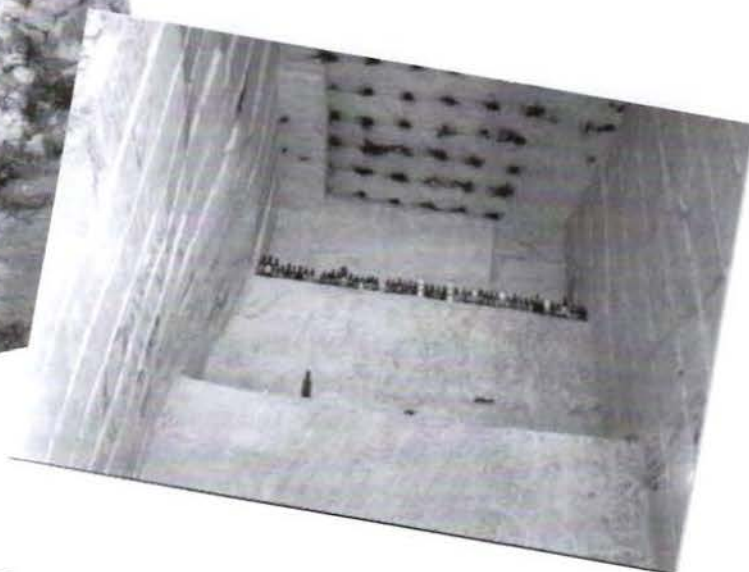
Van de redactie

In dit stukje wilde ik even een serieus pleidooi houden over een ondergeschoven aspect van het ondergrondse en wel het culinaire.

Door de eeuwen heen hebben de grotten op diverse wijze hun bijdrage geleverd aan het welzijn van de innerlijke mens. Niet slechts als opslagplaats voor aardappelen (vorstvrij) en bier maar ook als kweekplaats voor champignons, witlof en kardoën.

Dit laatste is een "vergeten groente" die in vroeger tijden, met name rond de Kerst gold als een ware delicatessen. Kardoën is een aan de artisjok verwante distelachtige plant die ongeveer een meter hoog wordt.

Wanneer de plant, die buiten in de volle grond werd gekweekt, volgroeid was werd deze uitgegraven met wortel en al. In de grotten werden de planten in een laag losse mergel herplant. In deze toestand bleven ze enige tijd in het donker om te bleken. De vlezig nerf van de bladeren werd gegeten. Bij voorkeur gekookt in melk en voorzien van een stevige knoflooksaus stond deze, op zichzelf toch enigszins smakeloze groente bij velen op het menu. Tegenwoordig is er niet zoveel vraag meer naar, maar op de markt in Luik en soms ook in Maastricht is deze ouderwetse groente nog wel te krijgen.

Verder dient het ondergrondse vanwege zijn constante temperatuur en vochtigheid ook als rijpingsplaats voor kaas, ham en wijn.

Mogelijkheden te over dus... En toch beperkt zich het huidige culinaire aspect zich veelal tot achtergelaten snoepwikkels en bierblikjes.

Ook de fantasie van menig grottenloper komt niet veel verder dan het algemeen bekende blikje knakworsten verwarmt op een Petromax...

Kijken we echter goed om ons heen dan kunnen we in het onderaardse nog aardige opschriften tegenkomen culinaire hoogstandjes uit vroeger tijden.

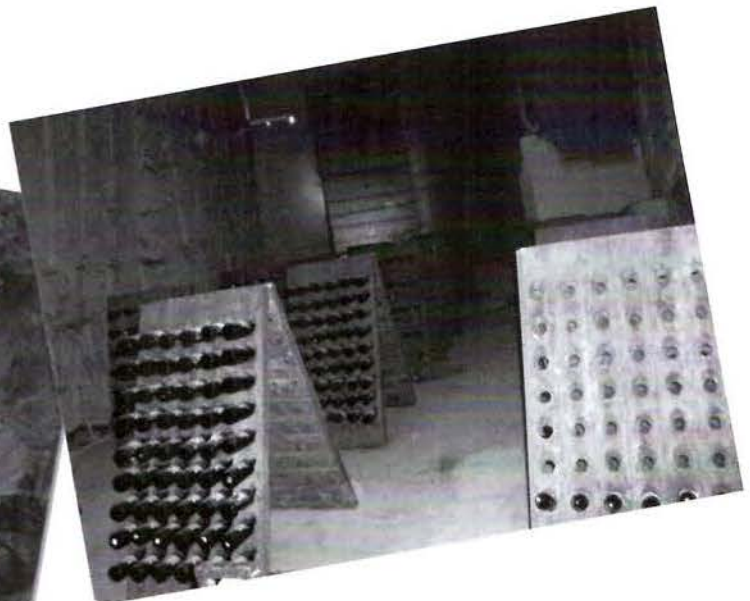
Getuige het volgende opschrift uit Zonneberg :

“Den dag van heden zal ik nooit vergeten dat wij hier lekker hebben gedronken en ge eten den 5 maart 1887 was een wild konijn voor ons niets beters

een glas oud bier dat dronken wij hier hierbij hoorden noch...” (de rest is onleesbaar)

Ook in Zonneberg een opschrift gevonden van drie vrouwen in het rood die voorzien waren van koffie en gebak.

Sommige mensen begaven zich juist naar buiten om te eten, getuige het opschrift van een zekere Kourtens die

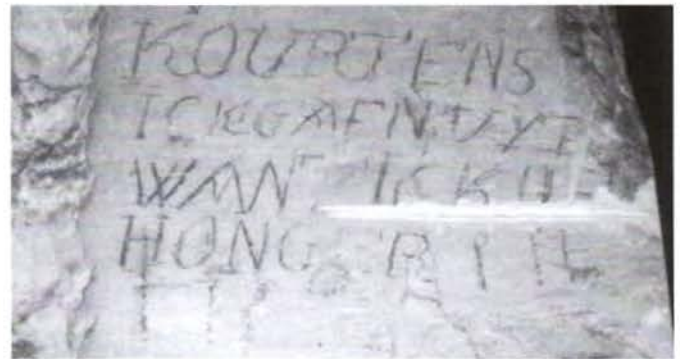
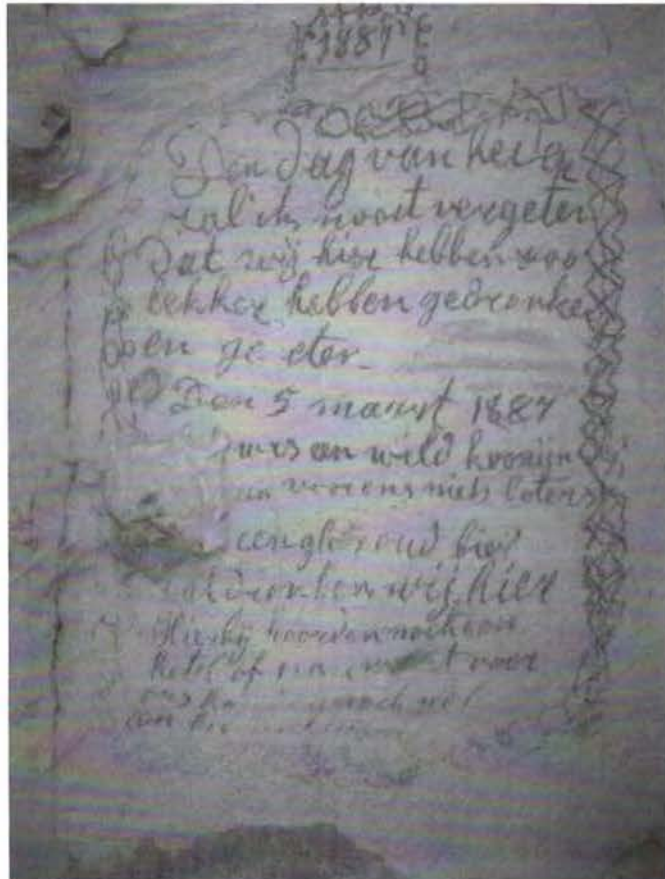
in zijn beste Nederlands schreef : "Ick gaen uyt want ick heb honger".

Verder is wellicht nog noemenswaardig de verschillende ovens uit diverse tijden die, deels nog intact, terug te vinden zijn en niet te vergeten de uit begin 1900 stammende levensgrote reclameplaten van van Houten cacao, Alpha margarine en Bols genevers, de eerste

reclame-uitingen buiten de verpakking om...

Wanneer u dus weer eens door een groeve zwerft zet dan uw radar eens op het culinaire aspect en verwonder u over de geneugten die hier ondergronds genoten zijn.

Paul J.

Vrienden van de Van Schaikstichting

De onderstaande lijst bevat de namen van de Vrienden van de stichting Ir. D.C. van Schaik die aangegeven hebben geen bezwaar te hebben openbaar genoemd te worden als donateur van de stichting. Vanaf € 25 per jaar kunt u ook donateur van de stichting worden. U krijgt jaarlijks een uitnodiging voor de Groevedag waar u het werk van de stichting kunt aanschouwen. Daarnaast wordt u twee maal per jaar door middel van de nieuwsbrief "Steunpilaar" op de hoogte gehouden van het wel en wee van de stichting. Een briefje naar ons secretariaat op Postbus 2235, 6201 HA Maastricht volstaat. U kunt ook rechtstreeks op ons rekeningnummer storten: SNS-Bank Maastricht 92.98.12.034 of KBC Bank (B) 745-0030689-09.

Wij danken iedereen die met zijn of haar financiële bijdrage de Stichting ir. D.C. van Schaik steunt in haar activiteiten.

Vrienden van de Stichting Ir. D.C van Schaik

Dhr. K. Amendt, HEERLEN.
ArcheoPro, dhr J. Orbons, MAASTRICHT
Dhr. A.A.H. Barten, GELLIK. België
Stichting Jezuïetenberg, Dhr. dr. ir. E.P.M. Rousseau, MAASTRICHT
Dhr. H.J.M. Beaumont, MAASTRICHT.
Dhr. R.P. Beaumont, MAASTRICHT.
Dhr. J.J. Beckers, EIJSSEN.
Dhr. P.G.H. Beckers, MAASTRICHT.
Dhr. drs. G.J. Beijer, MAASTRICHT
Dhr. J.W. Bootz, MAASTRICHT
Dhr. J.L.P. Bovy, MAASTRICHT.
Dhr. P.J. Brand, ECKELRADE.
Mvr. TH.G.M. Colen-Beijer, MOERGESTEL.
Bouwbedrijf Coppes BV., Dhr. H.N. Degens, VALKENBURG AAN DE GEUL.
Rederij Stiphout MAASTRICHT.
Cafe d'n auwen toewn, directie, CADIER EN KEER
DeJo Auto's, directie, CADIER EN KEER.
Dhr. H.J. Dinjens, EIJSSEN
Caves Cadier, Dhr. R. Dreessen, CADIER EN KEER.
Dhr. A.A.T.M. Eliens, LEENDE.
Mvr. M.E.TH. Estourgie-Beijer, LANAKEN. België
Dhr. P.H.J. Franssen, GULPEN.
Dhr. H.H.N. Geurts, VALKENBURG AAN DE GEUL.
Mvr. J. de Goede, MAASTRICHT.
Dhr. X.A.L. Goossens, HULSBERG.
Dhr. J.H. Gorissen, MAASTRICHT.
Dhr. mr. E. de Grood, 'S GRAVENVOEREN. België
Dhr. A.H.G.L. Hamelers, MAASTRICHT.
Dhr. M. Hoogerwerf, LANDGRAAF.
Dhr. ing. P.H.H. Houben, MAASTRICHT.
Dhr. H.S. Hovens, MAASTRICHT.
Pandrim Heerlen B.V., Dhr. Mr. P.CH.M. Huijsmans, CLERMONT. België
Dhr. J. Janssen, MAASTRICHT
Dhr. S.S. Jerzykowski-Bruinsma, BERG EN TERBLIJT.
Dhr. H.G.A. Koene, MAASTRICHT.
Dhr. P.M.B.L. Koene, MAASTRICHT.
Dhr. E.H.J.R. Lamkin, MAASTRICHT
Mvr. L.M.J. Lamkin- Colson, MAASTRICHT.
Dhr. G.H.V. van Lijf, MAASTRICHT.
Dhr. J.M.G. Maes, MAASTRICHT.
ENCI Maastricht BV., Dhr. P. Mergelsberg,

MAASTRICHT.
Dhr. S.E. Minis, MAASTRICHT.
Dhr. P.A.D. Musters, CADIER EN KEER.
Dhr. PP Muyres, MAASTRICHT.
Gilde van de Berregmennekes, Dhr. W.E.M.G. Nelissen, MAASTRICHT.
Chateau Sint Gerlach Hotel, Dhr. C. Oostwegel, VALKENBURG AAN DE GEUL.
Apotheek Ten Horn, Dhr. J.L. Oostwegel, MAASTRICHT.
Dhr. H. Oppenhuis de Jong, HAARLEM.
Dhr. P.M. Orbons, GRONSVELD.
Dhr. J. Peumans, RIEMST. België
Dhr. G.F.F.M. Pieters, MILSBEEK.
Dhr. J. Popma, DELFT.
Dhr. C.A.T. Pulles, MAASTRICHT.
Mvr. JM Ramakers-Lahou, CADIER EN KEER.
Dhr. P. Reintjens, EINIGHAUSEN.
Dhr. P Reintjens-Schreinemaker, CADIER EN KEER.
ASP Adventure B.V., Dhr. R. Remeiers, V ALKENBURG A/D GEUL.
Dhr. P. Rodenburg, MAASTRICHT.
RO Groep, Dhr. ir. F.A.A.M. Roosen, MAASTRICHT.
Dhr. dr. ir. E.P.M. Rousseau, MAASTRICHT.
Dhr. M. Rohs, MAASTRICHT
ESP Erik Sauter Partenaire b.v., Dhr. E.J.P.M. Sauter, NEERHAREN. België
Dhr. L. Schoenmakers, MAASTRICHT.
Mvr D.H.H.E. Schoenmakers, LANDGRAAF
Dhr. drs. J. Silvertant, MAASTRICHT
Dhr. B.G.J.J. Snelder, MAASTRICHT.
Metaal Atelier G. Spronck, Dhr. G. Spronck, CADIER EN KEER.
Dhr. L.S.J.M. Spronck, MAASTRICHT.
Buitengoed Slavante, Dhr. C.B.C.A. van Stiphout, MAASTRICHT.
Dhr. A.P.R. van der Stroom, MAASTRICHT.
Dhr. drs. H.W. de Swart, LEIDEN.
Dhr. I. Thys, RIEMST. België
Dhr. dr. A.M. Voute, SOEST.
VVV Maastricht, dhr. M. Knols. MAASTRICHT
Dhr. drs. A.P. Witlox, MAASTRICHT.

Medewerkers betrokken bij de stichting.

Bestuur:

- Wilfred Schoenmakers, voorzitter.
- Moses Rathbun, secretaris
- Frank Daelmans, penningmeester
- Jim Janssen, interne contacten

Comité van aanbeveling:

- G.Beijer, voorzitter.
- C.Oostwegel.
- G. van Lijf.
- S. Sleijpen.
- O. Wolfs

Groevenbeheerders:

- Apostelgroeve, Ton Breuls.
- Fallenberggroeve, Pim Houben.
- Gewandgroeve en Heiberggroeve, Hub Geurts.
- Heerderberggroeve, Jan Laumen
- Keldertjes Slavante, Wil Ramaekers.
- De Keel, Luck Walschot.
- Nieuwe Groeve achter Huize St. Joseph, Han Bochman en Stefan Jerzykowski.
- Roothergroeve, John Hageman.
- Scharnderberggroeve, John Knubben.
- Scheulderberg, Marco Sliker.
- Schuilkelder Eys, Ger Wishaupt
- Theunisgroeve, Giel Bindels.

Groevewachter:

- Wim Kneepkens

Medewerkers:

- Wil en Carla Ramaekers.

Technische commissie:

- Olav Hensing, coördinator.
- Han Bochman.
- Norbert Hensing.
- Cham Peters.
- Jo Pantekoek.
- Philippe Meijers.
- Marco Sliker.
- John Vincken.
- Han Becker

Redactie Steunpilaar:

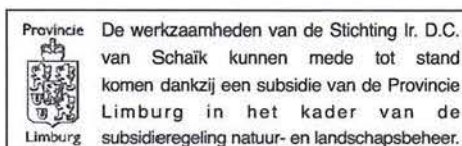
- Paul Jonas

Adviseurs:

- Ed de Grood, juridische zaken.
- Roland Bekendam, mijnbouwtechnische zaken.

Referentieraad:

- K. Huntjens.
- D. de Graaf.
- R. Brandt.
- S. Van der Leeuw.
- A. Voûte.

Colofon

Redactie: Paul Jonas
Lay-out: Rob Heckers
Druk: Stegra print Maastricht
Redactieadres: Stichting Ir. D.C. van Schaik
Postbus 2235
6201 HA Maastricht
c-mail: info@vanschaikstichting.nl
Web-site: www.vanschaikstichting.nl
Bankrekening: SNS Bank Maastricht 92.98.12.034
KBC Bank Vroenhoven: 745-0030689-09
Kamer van Koophandel voor Zuid Limburg: 14056739

De Steunpilaar van de Van Schaikstichting verschijnt twee maal per jaar, in het voorjaar en het najaar. Oude exemplaren van de Steunpilaar kunnen bij de stichting nabesteld worden, zolang de voorraad strekt. Zie de website voor details. De Van Schaikstichting is een onderdeel van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg en werkt nauw samen met de Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven.